

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

TÄSSÄ NUMEROSSA

Sihteerit tutuiksi: Reima Leinonen

Joko PUTTE on tuttu?

**Hämähäkkityöryhmän
toiminta käynnistynyt**

**Kovakuoriaistyöryhmä
Pisavaarassa**

**Hyönteistensuojelun
neuvottelukunnan
teemana jalopuuympäristöt**

**Öljyntyneiden lintujen
pesu- ja hoitoyksikkö Suomeen**

Haapaa pelastamassa

Kuva: Terhi Rytteri

TOIMITTAJAN TERVEHDYS...

... syksyn pimeästä, kosteudesta ja plus-asteista, joita viime aikoina on riittänyt joulumatkailijoiden harmiksi napapiirille asti. Vaan joulunväristä kolmatta Lenniä on ollut helppo koota – jutuista ei ollut pulaa, siitä suuri kiitos kaikille kirjoittajille! Eri työryhmät ovat toimineet aktiivisesti retkeilemällä, keräämällä ja analysoimalla näytteitä, valmistelemalla määrittyskaavoja ja -oppaita ja laatimalla jo alustavia uhanalaisuusarviointoja. Uskoisin, että useimmilla on ollut myös hauskaa yhdessä. Ja mikäs sen tyydyttävämpää ja kutkuttavampaa kuin tehdä uusia, jännittäviä löytöjä ja havaintoja ehkä jo hävinneeksi luullusta lajista. Marraskuun 15. päivä pidettiin SYKEssä kahden vuoden tauon jälkeen eliötyöryhmien yhteinen seminaari. Tilaisuudessa mm. viriteltiin alkavaa uhanalaisuuden arviointikierrosta, esiteltiin uusia eliötyöryhmiä sekä kuultiin kokemuksia uhanalaisten lajien suojeleuhjelmien laatimisesta. Esitelmät löytyvät netistä:

www.ymparisto.fi > Ajankohtaista > Koulutus ja seminaarit > Koulutus ja seminaarit 2006 > Eliötyöryhmäseminaari 15.11.2006
(Suora linkki: <http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=160930&lan=fi>)

Seminaarissa tuli myös selväksi eliötyöryhmäverkoston valtava työpanos, asiantuntemus ja merkitys lajiensuojelun hyväksi. Verkoston ylläpitäminen ja siinä mukana olevien motivaation säilyttäminen onkin iso haaste tietojen hyödyntäjille. Asiaa helpottaa tietysti se, että kaikilla on yhteinen halu ja into huolehtia näiden maan pienimpien elinmahdollisuuksien säilyttämisestä.

Syksyn 2007 seminaarissa keskitytään uhanalaisuuden arviointiin ja IUCN:n kriteerien soveltamisessa ilmenneisiin ongelmiin. Niitä kannattaa kirjata muistiin sitä mukaa, kun niihin törmää, ja lähettää jo etukäteen pähkäilyväksi allekirjoittaneelle tai Ilpo Mannerkoskelle.

Lunta, jättä ja oikeaa talvea toivorikkaana odotellen

Terhi
p. 020 490 2746
terhi.ryttari@ymparisto.fi

Lajien uhanalaisuuden arvioinnin ohjausryhmä asetettu

Ympäristöministeriö on asettanut työryhmän ohjaamaan uhanalaisten lajien arviointia. Ryhmän toimikausi on 1.9.2006-31.12.2010. Ryhmän kiireellisin tehtävä on saattaa valmiiksi IUCN:n ohjeisiin perustuva suomenkielinen opas uhanalaisuuden arviointiin. Ohjausryhmän tehtäviä on myös tarkistaa ja hyväksyä eliötyöryhmien valmistelemat uhanalaisten lajien luettelot sekä teettää uhanalaisuusarviot niistä eliölajeista, jotka eivät kuulu minkään eliötyöryhmän toiminnan piiriin. Vuoden 2010 loppuun mennessä ohjausryhmä laatii myös koosteen, eli uuden punaisen kirjan, Suomen uhanalaisista lajeista. Ohjausryhmän puheenjohtaja on tuttuun tapaan Pertti Rassi (YM). Sihteerinä toimii Ilpo Mannerkoski (SYKE) ja muita jäseniä ovat Aulikki Alanen (Metsähallitus), Sirkka Hakalisto (Pohjois-Karjalan ympäristökeskus), Pekka Halonen (Oulun yliopisto), Aino Juslén (SYKE), Jari Kouki (Joensuun yliopisto) ja Juha Siitonen (Metla). Ryhmän pysyvä asiantuntija on Mikko Kuusinen (YM). •

Uuteen IUCN-luokkaan Arviointiin soveltumattomat (Not Applicable, NA) sijoitetaan esimerkiksi luontomme kuulumattomat vieraslajit, kuten rannoillamme leviävä kurtturnuusu (*Rosa rugosa*).
Kuva: Terhi Rytteri.

• SIHTEERIT TUTUIKSI • SIHTEERIT TUTUIKSI •

Reima Leinonen pistiäistyöryhmästä

"Apua ampiainen!" – taitaa olla yleisin kansalaisen kommentti pistiäisistä. Mikä pistiäisissä (lahko Hymenoptera) oikein kiehtoo?

Ennen kaikkea pistiäisten monimuotoisuus – niitä on niin monenlaisia: suuria ja hyvin pieniä, niiden elintavat ja vaatimukset ovat kiehtovia ja erikoisia. Jotkut ovat vaatimuksiltaan erityisen kranttuja. Toisaalta kimalaiset ovat ihmisen kannalta myös hyödyllisiä ja niillä on pölyttäjinä taloudellistakin merkitystä. Nämä pöriäiset ovat muutenkin sympaattisia olentoja. Pistiäiset ovat kaiken kaikkiaan haastava ja mielenkiintoinen hyönteisryhmä, jossa riittää selvittävää.

Työryhmänne kokoonpano?

Vuonna 2001 perustetun pistiäistyöryhmän puheenjohtaja on Gergely Várkonyi Ystävyyden puiston tutkimuskeskuksesta Kuhmosta. Muita jäseniä ovat Juho Paukkunen, Juha Pöyry ja Guy Söderman SYKEstä; Reijo Jussila ja Ilari E. Sääksjärvi Turun yliopistosta – jälkimmäinen on väitellyt Perun loispistiäisistä; Matti Viitasaari ja Ilkka Teräs Helsingin yliopistosta; aktiiviset emeritukset Martti Koponen ja Veli Vikberg sekä hyönteispiireissä harvinainen naispuolinen jäsen Riikka Kaartinen, joka tekee väitöskirjaa tammella elävistä pistiäisistä Helsingin yliopistossa.

Olemme jakautuneet kahteen ryhmään: kätköpistiäisjaokseen (Parasitica) ja saha- ja myrkkypistiäisjaokseen (Aculeata – Symphyta). Näissä molemmissa on mukana myös muita ulkopuolisia asiantuntijoita, mainittakoon omana ryhmänään muurahaismiehet Jouni Sorvari ja Pekka Punttila sekä mesipistiäisiä tutkiva Martti Raekunnas. Pistiäisharrastajien ja -tutkijoiden määrä on pieni, korkeintaan muutaman kymmenen hengen joukko. Onneksi muiden hyönteisryhmien harrastajat ja tutkijat ovat tallentaneet näyttävimpiä pistiäisiä kokoelmiinsa.

Miten hyvin pistiäiset tunnetaan?

Mihin pistiäisryhmiin mielenkiintonne erityisesti kohdistuu?

Suomesta pistiäisiä arvioidaan olevan noin 6000 lajia. Osa tunnetaan jo melko hyvin, esimerkiksi myrkkypistiäisten tuntemus on jo niin hyvä, että lajien

kannanmuutoksia ja uhanalaisuutta pystytään arvioimaan, erityisesti suojeltavien lajien esiintymiä tunnetaan ja niille voidaan tehdä jo rajausehdotuksiakin. Osa sahapistiäisistä tunnetaan myös melko hyvin, toisaalta ryhmässä joudutaan tekemään vielä paljon taksonomista selvitystä. Kätköpistiäisten, jotka ovat pääsääntöisesti elintavoiltaan loisia, tuntemus on vielä paljolti perusselvitysten asteella. Emme edes tiedä mitä kaikkia lajeja meillä tavataan, ja osa kätköpistiäisistä pystytään määrittämäänkin vain sukutasolle. Ehkä yllättäen myös kimalaiset ovat hankalasti tunnettavia.

Mihin työryhmän toiminta tällä hetkellä keskittyy?

Pidämme pari toimistokokousta vuodessa ja ainakin yhden kenttaretken, joka pyritään suuntaamaan alueille, joilla esiintyy erityisesti suojeltavia lajeja. Teemme pohjatyötä mahdollisille rajausehdotuksille. Viime vuosina olemme selvittäneet paljon pinnalla olleita paahdeympäristöjä ja niiden pistiäisiä. Pyrimme laatimaan suomenkielisiä määrittyskaavoja eri pistiäisryhmille – niiden avulla on mahdollista saada uusia harrastajia mukaan määrittystyöhön. Siinä ohessa painiskelemme pistiäisten suomenkielisten nimien kanssa. Osallistumme myös hyönteisten suojelun neuvottelukunnan toimintaan ja tuomme siihen mukaan pistiäisnäkökulmaa. Työn alla on myös kattavampien nettisivujen kehittäminen – se onkin ensi vuoden isoimpia tavoitteita. Lisäksi joudumme vastailemaan kohtalaisen paljon yleisön yhteydenottoihin ja kysymyksiin, joita tulee erityisen runsaasti syksyisin ampieiden lähestyessä ihmisasumuksia.

Pistiäistyöryhmänne on Kainuu-vetoinen – miltä pistiäismaailma näyttää "Nälkämaan" näkökulmasta?

Hyvin mielenkiintoiselta! Olemme sopivasti niin sanotun "Bombolandian" (*Bombus* = kimalaisten suku, toim.huom.) rajalla, eli alueella, jossa villimehiläisten määrä vähenee selvästi pohjoiseen mentäessä ja toisaalta sahapistiäisten määrä

kasvaa. Kainuusta pohjoiseen mentäessä on kimalaisiakin kohtalaisen runsaasti. Lajistossa tapahtuvien muutosten seuranta on tällä rajavyöhykkeellä erityisen mielenkiintoista.

Näkyvätkö lämpimät kesät pistiäisten esiintymisessä?

Joitakin uusia lajeja on löytynyt, mutta ei niin paljon kuin perhosissa. Ehkä suuren yleisön kannalta mielenkiintoisin seurattava on herhiläinen, jota on viime vuosina taas tavattu etelärannikolla melko usein. Ensimmäisenä onkin tarkoitus järjestää kansalaiskysely herhiläisistä. Kyselyn tulee toteuttamaan Etelä-Karjalan Allergia- ja Ympäristöinstituutti, mutta ryhmämme jäsenet käyvät sitten varmistamassa yleisön ilmoittamia havaintoja. Herhiläinen sekoitetaan usein kookkaaseen pensasampiaiseen, joka kuitenkin on selvästi pienempi. ("Apua, herhiläinen!" – sanoo toimittaja). Yleisön mielestä jättiläispuupistiäinen on "hörhiläinen", koska sen naaraalla on jyhkeä piikki. Piikki on kuitenkin munanasetin ja sen tehtävä on aivan toinen.

Miten itse päädyit pistiäistutkijaksi?

No, olen "nälän opettama muurari" eli harrastuksesta kehittyi pikku hiljaa työ. Vuodesta 1980 alkaen tein Kainuun silloisessa vesi- ja ympäristöpiirissä vesianalyysjä. Ystävyyspuiston tutkimuskeskuksen aloitettua toimintansa pääsin mukaan erilaisiin perhostutkimuksiin. Tällä hetkellä toimenkuvani koostuu mm. hyönteisseurannoista, levähahtaseurannasta ja eliötyöryhmätöiminnasta sekä perhos- että pistiäispuolella. Toimenkuvani kuuluvat myös www-sivujen ylläpito ja ympäristökasvatus. Lasten kanssa työskentely onkin todella palkitsevaa, he imevät tietoa ja vaikutteita kuin pesusienet!

Mitä muuta pistiäissihteeri ehtii harrastaa?

Perhojen sidonta on ykkösharrastukseni hyönteisten ohella, ja sen myötä jossain määrin luonnollisesti myös kalastus. Muuten aika kuluukin mukavasti leipuri- vaimoni Outin ja jo aikuisten lasten – tytär Silja käy parhaillaan armeijaa ja poika Silvo lukiota – kanssa reissatessa ja mökkeillessä. Kumpikaan lapsista ei ole innostunut hyönteisistä, mutta osaavat kyllä preparoida niitä ja puolustavat tarvittaessa isänsä harrastusta ymmärtämättömyiltä! •

Lisää pistiäisistä: www.ymparisto.fi > Luonnonsuojelu > Lajien suojelu > Lajien suojelu eliöryhmittäin > Pistiäisten suojelu
(suora linkki: <http://www.ymparisto.fi/default.asp?node=15167&lan=fi>)

Aino Juslén

Joko PUTTE on tuttu?

PUTTE

Puutteellisesti tunnettujen ja uhanalaisten metsälajien tutkimus-ohjelma

Puutteellisesti tunnettujen ja uhanalaisten metsälajien tutkimusohjelma (PUTTE) käynnistyi vuonna 2003 osana Etelä-Suomen metsien monimuotoisuusohjelmaa. Ympäristöministeriön rahoittamaan tutkimusohjelmaan kuuluu yli 30 hanketta. Tutkimus on keskittynyt Suomessa huonosti tunnettuihin eliöryhmiin, erityisesti selkärangattomiin ja sieniin.

Tieteellisesti ja kansainvälisesti merkittävien julkaisujen lisäksi PUTTE-ohjelma on tuottanut huomattavan määrän uutta tietoa suomalaisesta lajistosta. Ohjelman tutkijat kokoontuivat marraskuussa seminaariin SYKEen, jossa keskusteltiin tuloksista ja tulevista suunnitelmista. PUTTE-hankkeissa on tähän mennessä löydetty noin 1200 Suomelle uutta lajia ja 22 Suomelle uutta sukua. Tieteelle uusina kuvataan noin 170 lajia ja viisi sukua. Monissa tutkimushankkeissa on selvitetty vaikeasti määritettävien eliöryhmien, esimerkiksi loispistiäisten, seitikkien, loppojen ja naavojen systematiikkaa DNA-tuntomerkkien avulla.

Tutkimuksissa on tarkasteltu taksonomian ja lajiston lisäksi lajien elintapoja ja levinneisyyttä, mikä tekee mahdolliseksi myös lajien uhanalaisuuden arvioimisen. PUTTE-hankkeissa ja eliötyöryhmissä tehdyn työn tuloksena seuraavaan uhanalaistarkasteluun pystytään ottamaan mukaan kokonaan uusia hyönteisryhmiä, esimerkiksi mäkärät, ripsiäiset ja sienisääsket. Lisäksi muun muassa satojen uusien kaskas- ja kärpäslajien uhanalaisuutta voidaan arvioida. Toisaalta myös aiemmin tunnettujen hyönteisryhmien, esimerkiksi kirvojen ja luteiden,

PUTTE ja sen kaverit

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

elintapojen tuntemus on parantunut niin, että uhanalaisarviot perustuvat aiempaa huomattavasti laajempaan aineistoon.

PUTTE-tutkimusohjelman yhtenä tärkeänä tavoitteena on tuottaa laadukasta määrityskirjallisuutta. Tähän mennessä on ilmestynyt Pohjoisen Euroopan yökkösten toukat, osa 1 (Ahola & Silvon 2005), Käävät – puiden sienet (Niemelä 2005) ja Suomen sieniopas (Salo ym. 2006) sekä Helttasienten ja tattien ekologia, levinneisyys ja uhanalaisuus (Salo ym. 2005). Valmisteilla on kirjoja muun muassa kukkakärpäksistä, luteista ja kirvoista. Kirja- ja muut tutkimushankkeet ovat lisänneet monien eliöryhmien osalta harrastajien määrää. Harrastajat tekevät merkittävää työtä lajistotiedon kartuttamisessa ja PUTTE-ohjelman yhtenä tavoitteena onkin innostaa luonnosta kiinnostuneita uusien eliöryhmien aktiiviseen havainnointiin.

PUTTE pyrkii saattamaan lajistotietoa helpommin ympäristöhallinnossa työskentelevien saataville. Määrityskirjallisuuden lisäksi PUTTEssa on panostettu mm. eliölajitietojärjestelmän parantamiseen. Tietokantaan on lisätty kymmeniä tuhansia uusia havaintotietoja. PUTTE-loppuraportti ilmestyy vuoden 2007 lopussa. Siinä tarkastellaan laajasti tulosten merkitystä metsiensuojelun, uhanalaisarvioinnin ja taksonomian kannalta. Tuloksista kerrotaan niin tieteellisissä ja kansainvälisissä yhteyksissä kuin myös ympäristöhallinnon parissa työskenteleville.

PUTTE ja poimuhuhytkät

Emilia Pippola Oulun yliopistosta tutkii Minna-Maarit Kytöviidan johtamassa PUTTE-hankkeessa Suomen poimuhuhytköiden (*Tremella*) levinneisyyttä, runsautta, ekologiaa ja isäntäspesifisyyttä. Poimuhuhytkät kuuluvat hyttelösieniin, jotka ovat

Tremella cetraricola on yksi Suomelle uutena löydettyistä poimuhuhytkälajeista. Se kasvaa loisena ruskoröyhelöjälän (*Tuckermanniopsis chlorophylla*) sekovarrella. Kuva: Emilia Pippola.

Lemlandissa Björkön lehtometsässä Emilia Pippola merkitsee ylös tiedot ensimmäisestä Ahvenanmaalta kerätystä keltahuhytkästä (*T. mesenterica*). Elokuu 2005. Kuva: Riikka Kaartinen.

loisia tai lahottajia. Monet poimuhytykät loisivat muilla sienillä. Ennen PUTTEa poimuhytyköitä tunnettiin Suomesta yhdeksän lajia. Ryhmä tunnetaan huonosti myös maailmanlaajuisesti. Poimuhytykkähankkeessa on nyt löydetty viisi Suomelle uutta lajia. Edellisessä Suomen uhanalaisarvioinnissa mukana oli neljä poimuhytykkää. Emilian ja kumppaneiden tutkimusten myötä lajien levinneisyys- ja ekologiatiedot ovat parantuneet siinä määrin, että seuraavassa tarkastelussa voidaan arvioida noin kymmenen poimuhytykkälajin uhanalaisuutta. •

Verkossa: www.ymparisto.fi/ym/putte

www.ymparisto.fi > Ympäristöministeriö > Tehtävät ja tavoitteet > Tutkimus- ja kehittämistoiminta > Luonnonsuojelun tutkimushankkeet > Puutteellisesti tunnettujen ja uhanalaisten metsälajien tutkimusohjelma 2003-2007 > Kuvapankki
(Suora linkki: <http://www.ymparisto.fi/default.asp?node=19628&lan=fi>)

• TYÖRYHMÄKUULUMISIA •

Jari Ilmonen

Yli tuhannen sääskilajin uhanalaisuus arvioitu ensimmäistä kertaa

Lajien uhanalaisuuden arviointiin tarvittavan tiedon tuottaminen niin arvioitujen kuin arvioimatta jääneiden, puutteellisesti tunnettujen lajien osalta on yksi eliötyöryhmien tärkeimpiä tehtäviä. Perustamisensa (2002) jälkeen Vesihyönteisryhmä (VHR) on panostanut vahvasti sekä uhanalaisiksi luokiteltujen että puutteellisesti tunnettujen lajien ja lajiryhmien havainnointiin. Kohdistettujen inventointien ja retkeilyjen lisäksi tietoa on kertynyt runsaasti mm. ympäristöministeriön PUTTE –rahoituksen turvin tehtävästä lähdetutkimuksesta, jossa on tutkittu lähes 200 lähteikön selkärangatonlajistoa eri puolilla Suomea. Arvokkain faunistinen tieto hankkeessa on kertynyt aikuispyynnestä, sillä pohjaeläinnäytteistä moni kaksisiipiäinen jää määrittämättä lajitasolle. Aikuisia sääskiä on pyydetty Malaise –telttapyydysillä yli 50 lähteiköstä Karjaalta Inariin. Lähdetutkimuksen lisäksi viime vuosina on kerätty myös mittavia Malaise –aineistoja mm. Kuusamon, Iijoen latvaosien sekä Etelä-Suomen puroilta ja pienempiä pyyntihankkeita on toteutettu eri puolilla Suomea.

Vuonna 2006 VHR:n tuloksia on alettu jalostaa hallinnon tarvitsemaksi tiedoksi. Kaikista ryhmän käsittelemistä ryhmistä (Ephemeroptera, Odonata,

Malaise -pyydys lähteen äärellä Sarmitunturin erämaa-alueella Inarissa 2004. Kuva: Jari Ilmonen

Plecoptera, Trichoptera sekä osin Coleoptera, Hemiptera ja Diptera) on koottu tietoja ensi vuonna koottavaksi suunniteltua raporttia varten. Raportissa on tarkoitus tarkistaa jo arvioitujen lajien uhanalaisuuksia sekä esittää uhanalaisuusarviot VHR:n toimialaan kuuluvista puutteellisesti tunnetuista ryhmistä, joita ovat monessa heimossa esiintyvät akvaattiset ja semiterrestriset sääsket (Diptera: Nematocera).

Vuonna 2006 on koottu kolme VHR -raporttia jotka kattavat puutteellisesti tunnetuista sääskiheimoista surviaissääsket (Paasivirta 2006), vaaksiaiset (Limoniidae, Tipulidae, Pediciidae, Cylindrotomidae), kummitussääsket (Ptychopteridae), perhossääsket (Psychodidae), sinkilähyytiset (Dixidae) ja norosääsket (Thaumaleidae) (Salmela 2006) sekä mäkärät (Simuliidae) (Ilmonen & Kuusela 2006). Kaikista mainituista heimoista on koottu päivitetty lajilistat sekä levinneisyystiedot eliömaakunnittain. Raporttien lajilistat sisältävät yhteensä 1181 lajia, joihin sisältyy yli kaksisataa Suomelle uutta lajia kymmenen vuoden takaisiin tietoihin verrattuna.

Suomesta vuoden 2006 alussa tunnetuista 743 surviaissääskilajista uhanalaisuus

arvioitiin 683 lajin osalta (92%) (Paasivirta 2006). Arvioimatta jätettiin tieteelle uudet, vielä kuvaamattomat sekä taksonomisesti epäselvät lajit. Uhanalaisiksi arvioitiin yhteensä 30 (CR: 7, EN: 7, VU: 16 lajia), silmälläpidettäväksi 21 ja puutteellisesti tunnetuiksi 30 lajia. Elinvoimaisiksi arvioitiin siten valtaosa Suomen surviaissääksistä, 602 lajia (81%). Salmelan (2006) käsittelemiin sääskiheimoihin kuuluu yhteensä 381 lajia, joista uhanalaisuus arvioitiin 375 (98%) osalta. Uhanalaisiksi arvioitiin yhteensä 22 lajia, silmälläpidettäväksi 16 ja puutteellisesti tunnetuiksi 126 lajia, elinvoimaisiksi luokiteltiin 211 lajia (55%). Mäkäristä tunnetaan tällä hetkellä Suomesta 57 lajia, joiden kaikkien uhanalaisuus on alustavasti arvioitu (Ilmonen & Kuusela 2006). Tämän hetkisen tietämyksen perusteella lähes puolet, 26 lajia (46%) on arvioitu elinvoimaisiksi, 27 lajia puutteellisesti tunnetuiksi, kolme lajia uhanalaisiksi ja yksi silmälläpidettäväksi.

Kaikkien yllä mainittujen sääskiheimojen, kuten myös useimpien muiden hyönteisryhmien, arviointi IUCN –kriteerien mukaan on haastavaa. Tyypillistä on, että lajien esiintymisen tietämys on parantunut merkittävästi viime vuosina eikä trendeistä ei tiedetä mitään. Uhanalaisuuden arviointi joudutaankin perustamaan lajien levinneisyystietoihin ja tunnettujen esiintymien määrään, jolloin käyttökelpoisia ovat lähinnä kriteerit B ja D. Esiintymistietojen lisäksi arvioinnissa on huomioitu lajien pääasialliseen elinympäristöön kohdistuvien uhkatekijöiden vaikutusta. Monet uhanalaisiksi arvioidut sääksilajit ovat pohjoisia, harvinaisia lajeja, joiden esiintymiä uhkaa ilmastoin lämpeneminen. Pohjoisessa riittääkin vielä tutkittavaa, sillä esimerkiksi jo vähenevien palsasoiden ja lumenviipymien hyönteislajisto tunnetaan erittäin huonosti.

Raportteja voi pyytää tekijöiltä tai allekirjoittaneelta.

Jari Ilmonen, Vesihyönteisryhmän sihteeri, email: jari.ilmonen@ymparisto.fi •

Sääskien uhanalaisuusarviointit:

Ilmonen, J. & Kuusela, K. 2006. Suomen mäkärät (Diptera: Simuliidae). Lajisto, levinneisyys ja alustava uhanalaisuusarviointi. raportti. 13 s. + 1 liite. Paasivirta, L. 2006. Suomen surviaissääksilajisto (Diptera: Chironomidae): esiintyminen eliomaakunnissa ja uhanalaisuusarviointi. SYKE, julkaisematon raportti. 8 s. + 5 liitettä.

Salmela, J. 2006. Suomen vaaksiaiset, kummitussääsket, perhossääsket, sinkilähyttysset ja norosääsket (Diptera, Nematocera) – ekologia, levinneisyys ja uhanalaisuus. SYKE, julkaisematon raportti. 75 s.

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

Reima Leinonen

Pistäistyöryhmän kuulumisia

Työryhmä on pitänyt kaksi kokousta kuluneena vuonna ja lisäksi myrkkypistiäisjaos on kokoontunut kaksi kertaa. Kesällä suuntasimme kenttäretken kesäkuun puolella välissä Saimaanrannan ympäristöön. Kesän "erkkaritarkistusten" yhteydessä havaitsimme useita lajeja pitkän tauon jälkeen. Edellisvuonna havaittua silomehiläistä löytyi nyt useammasta paikasta. Isopipomehiläistä havaittiin kolmesta paikasta. Ruusuruohokiertomehiläistä tavattiin kahdesta paikasta. Kaikkien näiden kolmen lajin aikaisemmat havainnot ovat 1960-luvulta.

Olemme valmistautuneet uutta uhanalaisarviointia varten tekemällä listauksia kätköpistiäisistä ja keräämällä uutta tietoa mahdollisimman paljon eri pistiäisryhmistä. Työryhmän kotisivut avattiin SYKE:n sivuille alkuvuodesta. Tällä hetkellä työstämme suomenkielisiä määrittämissä ohjeita mm. Tenthredinidae-heimon sahaiaista ja aikaikkunointia osasta kätköpistiäisiä. Kesän näyttöitä määritetään ja ne jalostuvat aikanaan uhanalaisarvion pohjaksi. Ensi kesänä kenttäretkä on suunniteltu Hämeenlinnan seudulle. •

Timo Pajunen & Seppo Koponen

Hämähäkkityöryhmän toiminta käynnistynyt

Hämähäkkityöryhmä aloitti toimintansa huhtikuussa 2005, jolloin pidimme perustavan kokouksen (ks. Lenninsiipi, kevät 2005). Työryhmän kutsuttiin Niclas Fritzen, Seppo Koponen (pj), Pekka T. Lehtinen, Timo Pajunen (siht), Michael Saaristo, Juhani Terhivuo ja Ilpo Mannerkoski (SYKE).

Kokouksessa tutustuimme uhanalaistyöryhmien työhön ja suunnittelimme tulevaa toimintaa. Jo seuraavaksi kesäksi kaavailimme retkeä Hankoniemelle alueille, joilla on asustanut uhanalaiseksi luokiteltuja hämähäkkilajeja.

Hangon retki toteutettiin 14.-15.6.2005. Niclas Fritzen oli jo edellisenä kesänä kartoittanut Hankoniemen uhanalaisia, joten hän toimi retken oppaana.

Lahopuuverhoilijamehiläinen, *Megachile nigriventris* (Kuva: Reima Leinonen)

SYKE

Pienikokoinen vaarantunut juoksuhämähäkki-laji, kärppähämähäkki (*Aulonia albimana*), naaras munakotelonsa kanssa. Tyypilliset valkeat pedipalppien jaokkeet ("albimana") näkyvät selvästi. Kuva Niclas Fritzén, heinäkuu 2006; Nauvo Prosvik Kalvbergen.

T. Lehtisen tietämiä hämähäkkipaikkoja. Kokouksessa kutsuimme ryhmään mukaan uuden lisäjäsen, Veikko Huhdan Jyväskylän yliopistosta.

Seilissä kävimme 5.-6.6.2006. Vuoden 2006 retkille tuli mukaan myös hämähäkkiharrastaja Ika Österblad. Heti Nauvoon saavuttaessa tutkimme Prosvikin Kalvbergenin, korkean, auringon paahtaman kallion, jossa täplälouhikkohämähäkin (*Titanoeca psammophila*) tiedettiin asuvan. Niitä myös löydettiin. Kalliolta löytyivät myös kalkkikivikkohämähäkki (*Zelotes exiguus*), pienikokoinen juoksuhämähäkki, kärppähämähäkki (*Aulonia albimana*) ja täältäkin idänriippuhämähäkki (*Lepthyphantes keyserlingi*). Seilin tutkimusasemalta teimme retken läheiselle Högholmenille. Paikalta etsimme rinnevarpuhämähäkkiä (*Brommella falcigera*), jonka ainoa tunnettu esiintymä meillä on Seilin alueella. Sitä emme kuitenkaan löytäneet. Saaren avokallio-osassa elää myös *Aulonia albimana* -populaatio, jonka edustajia näimme useita. Samassa paikassa näimme myös runsaasti muuten melko harvinaisia *Simitidion simile* -pallolahmähäkkejä.

Seuraavana päivänä matkasimme kovassa tuulella Houtskarlin Sundholmiin, joka on osa paikallista lehtokeskusta. Sieltä oli toiveita löytää *Syedra cavernarum*

Paikalla retken osallistujat totesivat uhanalaisten lajien edelleen elelevän paikalla. Tällaisia lajeja olivat suppilohämähäkki (*Agelena labyrinthica*), joka ehti olla Suomessa muutamia vuosikymmeniä kokonaan kateissa sekä hietakivikkohämähäkki (*Berlandina cinerea*), joka myös on elänyt hiljaiseloa. Myös silmälläpidettäviin lajeihin kuuluva idänriippuhämähäkki (*Lepthyphantes keyserlingi*) löydettiin. Hankoniemeltä tavattiin jälleen myös sieltä kerran aiemmin löydetty *Diaea dorsata* -rapuhämähäkki sekä N. Fritzénin aiemmin Ahvenanmaalta Suomelle uutena löytämä *Agalenatea redii* -ristihämähäkki.

Vuonna 2005 ei muita retkiä tehty. Syyskokouksessa Turun Ruissalossa kävimme mennyttä vuotta läpi, mutta seuraavan kesän retkiä suunnittelimme vasta maaliskuun kokouksessa Eläinmuseossa Helsingissä. Kesäkuussa päätimme käydä Nauvon Seilissä ja ympäristössä tutkimassa Pekka

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

Suomen hämähäkkien lajiluettelo verkossa:

http://users.utu.fi/sepkopo/checklist_of_spiders_in_Finland.htm

-onkaloriippuhämähäkkejä. Lajin täältä aikanaan tavannut P. T. Lehtinen löysi niitä taas, ainoana joukostamme. Pähkinäpensaiden alaisen karikkeen pöyhminen ei tuonut meille muille esille mitään erityistä.

Kesän harrastuksiin kuului myös kahden Suomen lajistoon uuden ristihämähäkkilajin etsiminen. Lajeista oli olemassa harrastajan havainnot ja kuvat, muttei näytteitä. Löytöpaikoilta ei kuitenkaan löytynyt kyseisiä lajeja. Niiden löytäminen lienee kuitenkin odotettavissa lähivuosien aikana.

Syksyllä 26.9.2006 käytiin vielä Västansfjärdissa katsomassa P. T. Lehtisen ammoisia kaksoisjalkais- ja hämähäkkipaikkoja. Ryhmämme toimenkuvaan kuuluvat siis myös "monijalkaiset". Ensimmäisenä tutkimuskohteena oli Illogruvan, joka on vanha kalkkikaivosalue. Paikalla käännettiin kiviä, seulottiin, haavittiin ja karisteltiin oksia. Toisena pääkohteena oli Svinberget. Saalis Västansfjärdin retkellä oli varsin tavanomaista, emmekä löytäneet etsimäämme kalkkikaksoisjalkaista (*Iulus scanicus*). Kuiva kesä lienee ajanut etsityt lajit syvemmälle maaperään.

Kesien 2005 ja 2006 aikana havainnoitiin toista uhanalaista kaksoisjalkaista, puistokaksoisjalkaista (*Cylindroiulus caeruleocinctus*) Turun seuduilla. Uusia esiintymiä löytyikin, ja tällä hetkellä laji tunnetaan kymmenestä kohteesta Turussa ja Kaarinassa.

Työryhmän jäsenet ovat lisäksi kartoittaneet uhanalaisten lajien aikaisemmin tunnettujen esiintymien tilaa ja keränneet tietoja muista harvinaisista lajeista uutta uhanalaistarkastelua varten, erityisesti P.T. Lehtinen lounaissaaristossa ja N. Fritzén Merenkurkun alueella, Ahvenanmaalla ja Hankoniemellä. Myös maalle uusia hämähäkkilajeja on julkaistu. •

Nauvo Prosvik Kalvbergen, useiden harvinaisten hämähäkkilajien esiintymispaikka. Kuva Niclas Fritzén, heinäkuu 2006

Silmälläpidettäviin luettu täplälouhikkohämähäkki (*Titanoeca psammophila*), naaras munakoteloineen. Kuva Niclas Fritzén, heinäkuu 2006; Nauvo Prosvik Kalvbergen.

Esko Hyvärinen

Kovakuoriaistyöryhmän inventointiretki Pisavaaran luonnonpuistoon

Viime vuosisadan puolivälin jälkeen, jolloin Lindberg & Saris (1952) julkaisivat Pisavaarasta löytämiensä hyönteisten lajilistan, alue on ansaitsemattomasti jäänyt varsin vähälle huomiolle kovakuoriaisten osalta, olkoonkin että luonnonpuisto on ollut tunnettu eräiden muiden eliöryhmien poikkeuksellisen edustavasta lajistosta (esim. Niemelä ym. 2005). Kovakuoriaistyöryhmä oli jo aiemmin suunnitellut Pisavaaran luonnonpuistoa inventointiretken kohteeksi, mutta Metsähallitukselta saatu kutsu varmisti lopullisesti retken toteutumisen. Niinpä luonnonpuiston vartijan talolle kokoontui perjantaina 18. päivä elokuuta 2006 seitsemän kovakuoriaistyöryhmän jäsentä (kuva 1).

Inventointiretken yhtenä tavoitteena oli päivittää kahden ”direktiivilajin”, erittäin uhanalaisen korpikolvan (*Pytho koluwensis*) ja vaarantuneen lahokapon (*Boros schneideri*) esiintymisen puistossa. Lindberg ja Saris olivat havainneet molemmat lajit reilut 50 vuotta aiemmin, mutta sen jälkeen näitä ei alueella ollut havainnoitu. Molempien lajien toukat löydettiinkin jo ensimmäisenä iltapäivänä vartijan talon lähiympäristöstä, korpikolvan toukkia useampiakin (kuva 2). Hyvin olivat lajit näköjään puoli vuosisataa pärjälleet. Seuraavina retkipäivinä korpikolva osoittautui puiston alueella varsin tavalliseksi, sillä sitä löydettiin sekä itä- että länsiosista puistoa. Lahokaponkin elinmahdollisuudet todettiin metsien rakenteen perusteella olevan turvatut, vaikka lajista ei viikonlopun aikana enää lisähavaintoja tehtykään.

Suuressa puistossa aikaa kului paljon kävelyn, ja välillä metsiä täytyi toki ihailla ihan muuten vaan. Keräilyäkin harrastettiin kuitenkin ahkerasti ja mielenkiintoisia lajihavaintoja kertyi paljon. Uhanalaisia kovakuoriaislajeja havaittiin kahdeksan ja silmälläpidettäviä viisi (taulukko 1). Lisäksi löydettiin muutamia harvinaisuuksia, esimerkiksi pieni kääpiäis-laji *Ennearthron palmi*, ja monista tavallisemmista lajeista tehtiin Suomen pohjoisimpia havaintoja. Keräyksiä ei ole vielä ehditty kokonaisuudessaan määrittää, joten yllätyksiä voi vielä olla luvassa lisääkin.

Uhanalaisista lajeista ehkä monelle mieleisin löytö oli erittäin uhanalainen pistehaapaakarnuri (*Trypophloeus asperatus*). Lajin yksilöitä löydettiin runsain mitoin maahan pudonneesta suuresta haavan latvuksesta. Laji on hyvin

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

Kuva 1. Tauko Pisavaaran luonnonpuistossa. Retken osallistujat vasemmalta alkaen: Mikko Pentinsaari, Jaakko Mattila, Tom Clayhills, Ilpo Mannerkoski, Eero Helve, Pertti Rassi ja Esko Hyvärinen. Kuva Heikki Eeronheimo.

Kuva 2. Korpikolvan toukka. Kuva Heikki Eeronheimo.

harvinainen ja lähes kaikille retkeläisille se oli uusi tuttavuus. Muita hienoja uhanalaislöytöjä olivat ontoissa haavoissa elävä haapaliskokuntikas (*Quedius lundbergi*), sekä kuolleissa kuusissa elävät aarnivilistäjä (*Phymatura brevicollis*) ja murroskolva (*Pytho abieticola*). Murroskolvasta tavattiin toukkien lisäksi myös pari aikuista yksilöä. Punakkomännyissä (vasta kuolleet puut, joissa neulasen punertavia) ilahduttavan tavallisia olivat vaarantuneet isohukka (*Corticus fraxini*) ja lovikerri (*Cerylon impressum*).

Retki oli kaikin puolin hyvin onnistunut ja Pisavaara on ehdottoman hieno paikka. Onneksi parin puistossa vietetyn päivän aikana kaikkea mahdollista ei ehditty nähdä ja löytää, joten hyviä syitä palata puistoon joskus uudelleen jäi useita.

Kiitokset Pauliina Kulmalalle käytännön järjestelyistä, mukaan lukien ylimääräinen ovenavausmatka kun yli-innokkaat koleopterologit jättivät avaimen sisälle, Heikki Eeronheimolle opastuksesta maastossa ja Metsähallitukselle inventointiretken taloudellisesta tukemisesta.

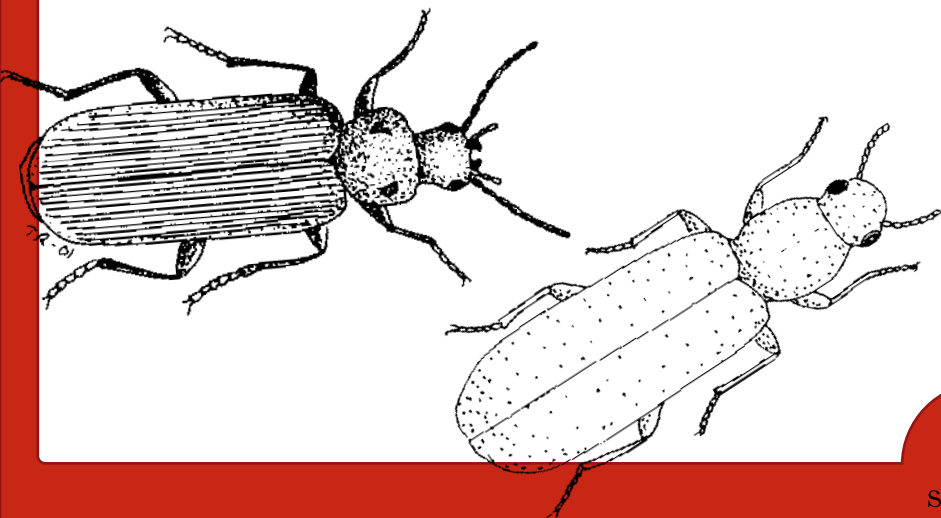

Kirjallisuus

- Lindberg, H. & Saris, N.-E. 1952. Insektfaunan I Pisavaara naturpark.
Acta Societatis pro Fauna et
Flora Fennica 69(2):1-82.
Niemelä, T., Kinnunen, J. & Kotiranta, H. 2005. Pisavaaran luonnonpuiston
ja Korouoman – Jäniskairan suojelualueen käävät.
Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 150. •

Taulukko 1. Pisavaaran luonnonpuistosta 18.–20.8.2006 havaitut uhanalaiset
ja silmälläpidettävät kovakuoriaislajit uhanalaisluokkiin.

Laji	Uhanalaisluokka
<i>Quedius lundbergi</i> , haapaliskokuntikas	EN
<i>Pytho kolwensis</i> , korpikolva	EN
<i>Trypophloeus asperatus</i> , pistehaapakaarnuri	EN
<i>Phymatura brevicollis</i> , aarnivilistäjä	VU
<i>Cerylon impressum</i> , lovikerri	VU
<i>Corticeus fraxini</i> , isohukka	VU
<i>Boros schneideri</i> , lahokapo	VU
<i>Pytho abieticola</i> , murroskolva	VU
<i>Lacon conspersus</i> , häiväpiiloseppä	NT
<i>Peltis grossa</i> , isopehkiäinen	NT
<i>Melandrya dubia</i> , isomustakeiju	NT
<i>Xylotrechus rusticus</i> , haapajäärä (toukkakäyviä)	NT
<i>Saperda perforata</i> , monipistehaapsanen	NT

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

Ilpo Mannerkoski

Ripsiäiset mukaan Hemiptera-työryhmän toimintaan

Hemiptera-työryhmä päätti toimintansa alkuvaiheessa sisällyttää toimialaansa nivelkärsäisten lisäksi suorasiipiset, jäytiäiset, verkkosiipiset ja pihtihäntäiset. Viime kokouksessaan työryhmä päätti laajentaa toimintaansa myös ripsiäisiin (lahko Thysanoptera). Laajennuksen myötä työryhmään valittiin myös uusi jäsen, Suomen ainoa ripsiäistutkija Jukka Kettunen. Hän tutkii Joensuun yliopistossa PUTTE-tutkimusohjelmaan kuuluvassa hankkeessa Suomen ripsiäislajistoa.

Ripsiäisiä on Suomessa tutkittu hyvin vähän, viime vuosikymmeninä ei juuri lainkaan lukuun ottamatta joitakin yksittäisiä, pääasiassa sisätiloissa eläviä tuholaislajeja. Nyt meneillään olevassa tutkimuksessa on neljän vuoden aikana tavattu noin 110 lajia ja Suomesta tunnettu lajimäärä on noussut noin 130:een. Lajisto kasvaa varmasti vielä, sillä tutkimushankkeessa on keskitytty enemmän metsälajistoon, tutkittu materiaali on pääosin pyydyksillä kerättyä ja aineisto painottuu Itä-Suomeen. Täsmäetsinnällä varsinkin etelärannikolla uusia lajeja löytyy varmasti, ja tässä työryhmän jäsenet pystyvät auttamaan keräämällä aineistoa muiden maastotöiden yhteydessä. Etsintää helpottaa se, että huomattava osa ripsiäisistä on tiettyihin isäntäkasveihin sitoutuneita. Osa lajeista on petoja. Maastohavainnot tuovat myös lisätietoja lajien biologiasta, josta pyydysaineistot eivät kovin paljon kerro.

Ripsiäistutkimusta ja -harrastusta on varmasti rajoittanut myös se, että ripsiäisten määrittäminen kirjallisuuden avulla perustuu lähes pelkästään hankalasti valmistettavien mikroskooppipreparaattien tutkimiseen. Huomattava osa lajistosta on kuitenkin mahdollista tunnistaa stereomikroskoopin avulla. Työryhmä pyrkii kehittämään helpompia tapoja ripsiäisnäytteiden säilyttämiseksi ja tutkimiseksi.

Tavoitteena on saada seuraavassa uhanalaisuusarvioinnissa arvioitua huomattava osa ripsiäislajistosta, aikaisemmin ripsiäisiä ei ole pystytty arvioimaan lainkaan. •

Lisää ripsiäisistä Hemiptera-työryhmän verkkosivuilla
<http://users.utu.fi/veirinne/tyoryhma/tyoryhma.htm>
(mm. Suomen ajantasainen lajiluettelo)

Tammesta lumoutunut I. K. Inhan Kansanvalistusseuran kalenterissa viime vuosisadan alkupuolelta:

"Mutta tammen verratonta elinvoimaa osottaa, että rosoisen kuoren silmuista heti versoo vereket oksat avoimeksi joutuneen tilalle. Kun vanhuksen aika on vihdoon ehtinyt, kun kottaraiset ja muut linnut ovat aikansa sen onkaloihin pesineet, hyönteisten lukematon karja laitumoinut sen lehvillä ja kukkasilla, ihminen aikansa ihaillut kesällä sen ruhtinaallista vihannuutta ja syksyllä kullan loistoa, niin joutuu senkin aika, mutta se ei kaadu juuriltaan vaan murtuu, ja murtoreunainen korkea kanto jää vielä pystyyn vuosisadaksi tai pariaksi todistamaan voimallista joka tässä seisoj ja täytti ilman oksainsa ja..."

Lause jatkui, mutta toimittaja ei päässyt kääntämään valokuvanäyttelyn lasivitriinissä olleen kirjasen sivua! Vanha tammi Porkkalanniemessä. Kuva: Terhi Rytteri

Ilpo Mannerkoski

Hyönteistensuojelun neuvottelukunnan teemana jalopuuympäristöt

Hyönteistensuojelun neuvottelukunta keskittyy edistämään hyönteisten suojelun kannalta arvokkaiden hyönteisympäristöjen tunnistamista, suojelua ja hoitoa. Ensimmäisenä teemana olivat Hankoniemen paahdeympäristöt, joiden merkeissä neuvottelukunta järjesti toukokuussa kaksipäiväisen kokouksen Tvärminnessä. Havaintotietojen perusteella valittiin kohteisiin tutustuttiin ja niiden rajauksia tarkistettiin ja sen jälkeen keskusteltiin maanomistajien edustajien kanssa.

Toisena, vuoden 2006 aikana käynnistettynä teemana ovat jalopuuympäristöt. Neuvottelukunta järjesti 13.9.2006 kutsuseminaarin "Jalopuuympäristöjen hoito ja uhanalaiset lajit". Seminaari pidettiin Karjaalla Mustion linnan kokoustiloissa ja siihen osallistui n. 50 henkilöä. Seminaarin ohjelmassa esiteltiin aamupäivän kuluessa monipuolisesti jalopuilla eläviä eliöryhmiä, erityisesti uhanalaista lajistoa. Seminaari ei rajoittunut hyönteisiin, vaan myös kääväkkäitä ja epifyyttijäkäläitä esiteltiin. Iltapäivällä keskityttiin jalopuuympäristöjen rakennepiirteisiin, suojeluun ja hoitoon. Luontaisten jalopuuympäristöjen lisäksi käsiteltiin myös kaupunki- ja kartanopuistojen merkitystä uhanalaisen

lajiston elinpaikkoina ja monimuotoisuuden huomioon ottamista puistoja hoidettaessa.

Antoisan seminaarin pohjalta neuvottelukunta toimittaa Suomen ympäristö-sarjassa ilmestyvän jalopuuympäristöihin keskittyvän julkaisun. Lisäksi neuvottelukunta päätti kokouksessaan lokakuussa esittää Helsingin kaupungille yhteistyötiimin perustamista, jossa on mukana kaupungin edustajia sekä viisi lajiasiantuntijaa eri eliötyöryhmistä (keskeisinä asiantuntemusalueina kääväkkäät, epifyytit, lahoppukovakuoriaiset sekä lehdillä elävät hyönteiset). Ehdotuksen mukaan tiimi keskittyy kahteen konkreettiseen tehtävään: 1) pohtimaan miten puistoista poistettuja lahoja lehtipuiden runkoja voidaan siirtää tai varastoida siten, että lahoppuussa elävät lajit voivat jatkaa niissä elämäänsä ja 2) tunnistamaan uhanalaisten ja harvinaisten lajien kannalta merkittävät jalopuuyksilöt. •

Mika Kalliovirta

Kangasvuokot etsintäkuulutettiin onnistuneesti

Kasvityöryhmä järjesti viime kesänä kangasvuokon etsintäkampanjan yhteistyössä alueellisten ympäristökeskusten kanssa. Kampanja onnistui erinomaisesti ja kasvupaikoista tuli runsaasti yleisöhavaintoja; yhteensä ilmoitus saatiin noin 690 kasvupaikasta. Eniten havaintoja saatiin Kaakkois-Suomen ympäristökeskuksen alueelta, josta saatiin ilmoitukset noin 390 kasvupaikasta. Etelä-Savon ympäristökeskuksen alueelta ilmoitettiin noin 180 paikkaa ja Hämeen ympäristökeskuksen alueelta noin 90 paikkaa.

Yleisöhavainnoista osa on jo tiedossa olevista kasvupaikoista ja useampi ilmoitus saattaa tarkoittaa samaa paikkaa. Suurin osa saaduista tiedoista on nykyesiintymistä, mutta jonkin verran ilmoituksia tuli myös vanhoista, jo hävinneistä esiintymistä. Valtaosa tarkastetuista ilmoituksista on osoittautunut oikeiksi eli ilmoitetulla paikalla kasvoi kangasvuokkoa. Vääriä havaintoja on varmistunut vain muutamia. Hämeenlinnan Ahvenistolta ilmoitettiin kangasvuokkona hämeenkylmäkukkaa. Leivonmältä ilmoitettu kasvi osoittautui tähtitalvikiksi. Kangasvuokkona ilmoitettiin myös ojakellukka Ilomantsista ja valkovuokko Utajärveltä. ●

Kuva: Jorma Rytteri

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

Timo Asanti

Suomeen tulee siirrettävä öljyntyneiden lintujen pesu- ja hoitoyksikkö

Öljyntyneiden lintujen pesemisen ja hoitamisen mahdollisuudet paranevat huomattavasti ensi vuonna. Öljysuojarahasto on myöntänyt rahoituksen siirrettävälle pesu- ja hoitoyksikölle. Rahaa yksikön hankintaan on käytettävissä 125 000 euroa ja lisäksi 7 500 euroa eläinlääkinnälliseen erikoisvälineistöön.

Hoitoyksiköt käsittävät kaksi liikuteltavaa ja standardimittaista teräskonttia. Ne varustetaan siten, että niissä voidaan tehdä asianmukaiset pesu- ja hoitotoimet. Liikuteltavuuden etu on, että ne voidaan nopeasti siirtää maitse tai meritse mahdollisimman lähelle onnettomuuspaikkaa. Ratkaisevan tärkeätä on saada apu paikalle viipymättä onnettomuuden tapahduttua. Karkeasti arvioiden yksikkö pystyy käsittelemään noin 200 öljyntyynyttä lintua vuorokaudessa.

Kontit viedään onnettomuuspaikalle joko maitse kuorma-auton lavalla tai meriteitse laivalla. Onnettomuuspaikalla kontit toimivat lähellä toisiaan kahtena erillisenä toiminnallisena pesu- ja hoitoyksikkönä. Onnettomuustilanteessa lähtökohta on se, että kaikki linnut pyritään pelastamaan. Jos onnettomuus on niin iso, ettei kaikkien lintujen pelastaminen ole mahdollista, asetetaan etusijalle tällöin uhanalaisimmat lajit ja ne lajit, joiden peseminen ja hoitaminen on ylipäänsä mahdollista.

Virossa tapahtui vuoden 2006 alussa onnettomuus, jossa runsaat kolmetuhatta vesilintua tahrantui öljyyn ja useimmat niistä kuolivat. Viimeisimmät suuret öljyonnettomuudet maailmalla ovat sattuneet alueilla, joilla on paljon meri- ja vesilintuja. Vuosien 1999–2000 vaihteessa sattui suuronnettomuus Ranskassa, vuonna 2000 Espanjassa, Australiassa ja Etelä-Afrikassa. Yhdessäkään onnettomuudessa ei oltu varauduttu öljyntyneiden lintujen pesemiseen. Paikan päällä ei ollut ensiapu-, pesu- ja hoitoyksikköä, puhumattakaan tarvittavasta henkilöstöstä. Nyt tällainen liikuteltava yksikkö saadaan Itämeren piiriin ja on myös muiden maiden käytettävissä suurissa onnettomuuksissa. Suuronnettomuuksissa joudutaan lisäksi turvautumaan muihin tiloihin, kuten koulujen voimistelusalaisiin tai urheiluhalleihin.

Uusi lintujen pesu- ja hoitoyksikkö tulee sijoittamaan Porvooseen, Itä-Uudenmaan pelastuslaitokseen. Laitos huolehtii siitä, että yksikkö on lähtö- ja käyttövalmis. Pelastuslaitoksen henkilöstöä koulutetaan tehävään. Yksikkö on toimintakunnossa todennäköisesti ensi vuoden alussa. Suurissa alusöljyvahingoissa torjunnasta vastaa SYKE joka myös organisoii lintujen pesun ja hoidon. Alueelliset pelastuslaitokset vastaavat omalla alueellaan pienemmistä vahingoista. ●

JULKAISUASIAA • JULKAISUASIAA • JULKAISUASIAA

Timo Asanti

Vienanmeren tärkeät lintujen levähdysalueet suojeluun

Vienanmeri on ornitologisesti erittäin tärkeä ja mielenkiintoinen alue. Sen matalat lahdet ja rannikko tarjoavat oivalliset levähdysalueet muuttolinnuille. Aiemmat kattavammat selvitykset on venäläisten tekemiä noin kolmekymmentä vuotta sitten. Suomalaiset ovat käyneet Vienanmerellä aiemminkin, sen etelärannikolla ja Kuolanniemi-maalla.

SYKE on järjestänyt kaksi ornitologista tutkimusmatkaa Vienanmerelle syksyllä 1999 ja 2004. Ensimmäisen expedition aikana oli tarkoitus löytää ja todentaa merkittävät lintujen kerääntymisalueet. Toisella matkalla mukana oli myös venäläisiä ornitologeja ja sen tarkoituksena oli lisätä alueen tietämystä, todentaa alueiden merkittävyys ja pyrkiä löytämään myös uusia alueita. Matkoilla kerättiin arvokasta lajistollista ja alueellista taustatietoa. Nyt tätä tietoa voidaan käyttää uusien linnustollisesti tärkeiden levähdysalueiden suojelun edistämiseksi. Kerätty tieto vahvistaa myös sitä näkemystä, että Vienanmerelle tulisi perustaa linnuston suojelualueita. Enää ei yksin riitä, että pyritään suojelemaan linnustollisesti tärkeitä pesimä- ja talvehtimisalueita. Suojelun kannalta aivan yhtä tärkeätä on suojella muuttoreitin varrella olevat tärkeät ruokailu-, levähdys- ja sulkasatoalueet.

Nyt raportoidut lintumäärät ovat huomattavasti suurempia kuin 1970-luvulla. Joidenkin lajien kannat ovat kasvaneet, mutta myös havainnointivälineistä sekä määrittämiset ovat kehittyneet. Matkojen aikana kerättiin runsaasti aineistoa myös lintujen muutosta, niiden määristä, muuton ajoittumisesta, päivärytmiikasta, muuttosuunnista ja -reiteistä sekä lintujen ikä- ja sukupuolijakaumista.

Vienanmerellä kerääntyvistä linnuista suurin osa pesii Venäjän pohjoisilla alueilla ja talvehtii pääosin Itämerellä ja Pohjanmerellä. Syysmuutolla alueella on havaittu levähtävän muun muassa noin 70 000 sepelhanhea, 60 000 haapanaa sekä yhteensä 50 000 mustalintua, allia ja pilkkasiipeä. Erityisesti yksittäiset sepelhanhi- ja haapanakerääntymät ovat merkittäviä, ne käsittävät sepelhanhella lähes kolmanneksen ja haapanalla vajaa viisi prosenttia lajin Länsi-Euroopassa talvehtivasta kannasta.

1

2

3

4

5

6

7

8

9

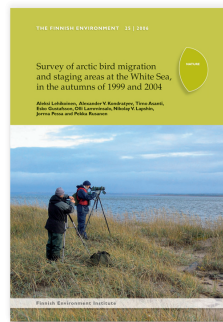
10

11

12

13

Vuosien 1999 ja 2004 tutkimusmatkat kestivät kolme viikkoa ja niiden tarkoituksena oli kartoittaa Vienanmeren tärkeimpiä arktisten vesilintujen kerääntymisalueita. Laivalla tehtyihin matkoihin osallistui joukko kokeneita lintututkijoita Suomesta ja Venäjältä. Laivasta tehdyt laskennat toimivat hyvin sekä muuttavien että levähtävien lintujen suhteen, lukuun ottamatta laajoja rannanläheisiä matalikkoalueita. Vienanmeren kattavan kartoitukseen tulisi perustua sekä laiva- että lentolaskentoihin. •

Aleksi Lehikoinen, Alexander V. Kondratyev, Timo Asanti, Esko Gustafsson, Olli Lamminsalo, Nikolay V. Lapshin, Jorma Pessa and Pekka Rusanen
FE25/2006

Survey of arctic bird migration and staging areas at the White Sea, in the autumns of 1999 and 2004

Matkaraportti löytyy kokonaisuudessaan oheisesta osoitteesta:
www.environment.fi/publications > The Finnish Environment > The Finnish Environment 2006 > FE25/2006 Survey of arctic bird migration and staging areas at the White Sea, in the autumns of 1999 and 2004 (pdf, 4708 Kb)

Suora linkki: <http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=56350&lan=fi>

Tulossa:

Suomen uhanalaiset sammalet -kirja

Kirja Suomen uhanalaisista ja hävinneistä sammalista on lähestymässä loppusuoraa – käsikirjoitus valmistuu alkuvuodesta 2007. Sammaltyöryhmän vetämässä kirjahankkeessa on ollut mukana kaikkiaan 17 Suomen johtavaa sammalasiantuntijaa. Teos tulee sisältämään kuvaukset uhanalaisten sammallajien tunto-merkeistä, levinneisyydestä, ekologiasta ja biologiasta, seuralaislajeista sekä uhanalaisuuden syistä ja kannan kehityksestä. Suomenkielinen kuvitettu ja levinneisyyskartoin varustettu teos, jossa on mukana lajien tunto-merkkien kuvaukset tulee täydentämään tätä nykyä huonosti saatavilla olevaa suomenkielistä määrittäjäkirjallisuutta sammalista.

Kimmo Syrjänen & Sanna Laaka-Lindberg

SYKE

Veikko Salonen:
Kasviekologia – millaista on luonnon-
kasvien elämä?
WSOY, 36 e

Ensimmäinen suomenkielinen kasviekologiaan keskittyvä oppikirja ilmestyi kesän kynnyksellä. Kirjassa valotetaan luonnonkasvien elämää monesta näkökulmasta: mm. rakenteellisia sopeutumia, ekologiaa, lisääntymistä, populaatiobiologiaa sekä vuorovaikutussuhteita toisten kasvien ja muiden eliöiden kanssa. Valitut esimerkit ovat mahdollisimman pitkälti kotimaisista, kaikille tutuista lajeista. Tiesitkö muuten, miksi sama kasvi voi tuottaa erilaisia siemeniä, lenninsiivillä ja ilman?

Henry Väre ja Heikki Kiuru:
Suomen puut ja pensaat
Metsäkustannus Oy, n. 42 e

Kirjassa esitellään kaikki Suomessa tavattavat alkuperäiset puut ja pensaat sekä yleisimmät viljelykarkulaiset – kaikkiaan 70 lajia alalajeineen. Kirjan parasta antia ovat määrittelyn tueksi tarkoitetut laadukkaat valokuvat kasvien yksityiskohdista kuten rungon rakenteesta, lehdistä, norkoista, silmuista ja vuosikasvaimista. Kuvien avulla pystyy vähän harjaantumattomampikin luonnonharrastaja päättämään millä ravintokasvilla hänen toukkansa ruokailee. Luonnollisesti kuvista on suuri apu myös pajujensa kanssa tuskailvalle botanistille!

”PUNAISTA! –UHANALAISIA KASVEJA”

Kasvitieteellisen puutarhan joulunäyttely 13.12.2006–7.1.2007.
Puutarhan ovet ovat avoinna tiistaista sunnuntaihin klo 10-15.
Käy nauttimassa puutarhan talvisesta vehreydestä ja punaisista kukkasista.
<http://www.fmn.helsinki.fi/ktp>

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

Petri Ahlroth

Pieni teko pienten puolesta

Läntisellä Uudellamaalla, erään vanhan ratsutilan idyllisten laidunten keskellä kasvoi yksinäinen suuri haapa, jota hevoset olivat väliin kalunneet ja toisinaan vaurioittaneet sen juuria kavoillaan. Maanomistaja kertoi viime vuonna, että se olisi jo aika kaataa, koska siinä ei ollut jäljellä kuin muutama elävä oksa. Kerroin omistajalle, että se on maisemallisesti upea haapavanhus ja että sillä on suuresti merkitystä monille lahoppulajeille. Näytin hänelle rungossa erottuvia sarvijäärien ja jalokuoriaisten jälkiä ja näytin rungolla juoksevia haapasyöksykkäitä ja muita puuhyönteisiä. Lisäksi kerroin, että tikkojen tekemien kolojen kautta puun sisukseen on luultavasti levinnyt paljon muutakin lajistoa. Maanomistaja lupasikin jättää puun pystyyn.

Muutama viikko sitten, kun syksyn ensimmäinen myrsky oli pyyhkinyt rannikkoalueita, sain viestin, että haapavanhus oli kaatunut. Lähdin oitis katsomaan puuta ja nyt näin ensimmäistä kertaa kuinka laajasti se oli onttoutunut. Sen kuorilla kasvoi laajoilla alueilla kuorikääppää ja rungon lisäksi myös ylempänä oksistossa oli siellä täällä puuhyönteisten jälkiä. Maanomistajan ensimmäinen ajatus oli puun katkominen polttopuupinoon, koska sitä ei voinut jättää siihenkään. Pyysin kuitenkin, voisiko hän myydä koko puun. Kauppa syntyi nollan euron korvaushintaan.

"Kaupanteon" jälkeen soittelin eräälle toiselle naapurilleni. Hänellä on maataloustraktorissaan tukkikoura ja tukkivaunu traktorin perään. Pienen ahertelun jälkeen puun tyvi oli saatu tukkivaunuun ja aluetta halkovalta kylätieltä oli katkaistu liikenne. Traktori raahasi puun kokonaisena noin kilometrin päähän laitumillemme (missä se ei ole kenenkään tiellä) ja lopuksi siivosimme vielä katkenneet oksatkin mukaamme. Monet projektiin osallistuneista eivät aluksi oikein ymmärtäneet, miksi kokonainen puu piti raahata turvaan, mutta loppujen lopuksi kaikilla oli hauskaa, kun siinä yhdessä puuhastelimme. ●

